

dmwax

niet alleen voor vrouwen

Ik weiger ze te zien als kinharen. Het zijn maar verdwaalde wenkbrauwen

DE AMERIKAANSE COMÉDIENNE JANETTE BARBER (*1953)

FOTO INGE GROSSEN

De finesse van de vrouwelijke clown Over zelfspot en verwondering

Geen blad voor de mond: de vuilbekkende vrouw • Het nieuwe codewoord bij de kapper is 'nonchalance' • Jazzzangeres Yvonne Walter over de keerpunten in haar leven

Lachen om de tragische lichtheid van het bestaan: Wax ontrafelt

De clown, de nar en de zotskap zijn van alle culturen en alle tijden. Maar waarom zijn er zo weinig vrouwelijke clowns? Die vraag fascineerde Sabine Clappaert uitermate. Dus trok ze naar Barcelona, het Mekka van de clownsgemeenschap, op zoek naar vrouwelijke exemplaren, hun magie en hun drijfveren.

DOOR SABINE CLAPPAERT / FOTO'S INGE GROSSEN

'Als clown toon je een kwetsbaar

Mijn zoektocht naar de heilige graal van de clowns begon vorige zomer, in het zuiden van Frankrijk. Ik had een oogverblindend knappe Franse goochelaar ontmoet. Zwoele avonden lang liet hij me urenlang genieten van zijn goocheltrucs. Voor ik er erg in had, lag er een muntstuk op mijn schouder. Er groeiden bloemen uit de palm van zijn hand en een witte duif die Princess heette, kwam als bij toverslag uit een zwart fluwelen zakje gefladderd. Mijn hart maakte een sprongetje bij elke goocheltruc, elke vertederende glimlach. Ik kon niet bevatten wat ik zag gebeuren en begon onbeheersbaar te giechelen. In een oogwenk gleden de jaren van me af. Ineens voelde ik me weer een klein meisje, een meisje dat allang niet meer bestond, dacht ik.

De nuchtere Volwassen Ik probeerde mij eraan te herinneren dat het hier om goedgeoefende vingervlugheid draaide. Het kleine meisje in me legde haar het zwijgen op met haar uitbundige geschater. Ik voelde een zuiver en bevrijdend plezier, lachte als een kind, tot mijn buik er pijn van deed.

Die ervaring zou me nog maandenlang blijven achtervolgen. Ik wou opnieuw die

magische *high* beleven. Ik moest en zou begrijpen hoe je mensen zo'n intens genot kunt verschaffen dat ze er zelfs de werkelijkheid voor opzieschuiven. Al was het maar voor een paar luttele seconden.

Naarmate de werkelijkheid me de daaropvolgende maanden weer helemaal opeiste, begon ik het internet af te schuimen op zoek naar mensen - vooral vrouwen - die van de goochelkunst hun leven hebben gemaakt. Zo ontdekte ik dat Barcelona ook de thuisbasis is van een van de grootste clownsgemeenschappen van Europa.

Nog voor die vervelende Volwassen Ik allerlei redelijke bezwaren kon verzinnen, verstuurde ik een massa aanvragen voor

interviews. In een wip had ik een hotelletje gereserveerd en even later was ook mijn vlucht naar het zuiden geboekt.

Eerlijkheidshalve moet ik het melden: het was een man die ons in contact bracht met de vrouwelijke clowns die we wilden ontmoeten. Chris Mitchem, een Britse expat en oprichter van Clownfish, een theaterbedrijf dat de goochelkunst promoot, is een man met een missie. Een missie geboren uit zijn liefde voor een vrouw - en een clown - die volgens hem meer krediet verdient dan haar doorgaans te beurt valt.

We ontmoetten Chris tijdens onze eerste avond in Barcelona. We hadden afgesproken op de hoek van een van de drukste straten van de stad, het regende grote warme lentedruppels. Mijn eerste indruk van Chris: een doorweekte man met warrig grijs haar, de ondeugende ogen van een kind en een baldadige grijns op zijn gezicht, die de drukke weg over huppelde om ons te begroeten alsof hij ons al zijn hele leven kende.

De volgende vijf dagen loodste Chris ons door Barcelona om er schitterende vrouwelijke clowns te interviewen en te fotograferen: Pepa Plana, Clara Cenoz, LolitaCorina, Las Pestañas... Amerikaanse, Catalaanse, Zwitserse en Franse clowns... Barcelona

leek wel het walhalla voor clowns van over de hele wereld.

Meedogenloze spiegel

De clownerie lijkt een relatief recente vorm van entertainment te zijn, maar is in werkelijkheid al duizenden jaren oud. De eerste bekende clown was een pygmeë die rond 2500 voor Christus als nar verbonden was aan het hof van de Egyptische farao Dadkeri-Assi. In China bestonden de hofnarren al in 1818 voor Christus.

De bekendste vrouwelijke nar is ongetwijfeld Mathurine, die zich in de zeventiende eeuw in het pak van een amazonekrijger hees om Henry III, Henry IV en Louis XIII te

euwenlang al spelen clowns een rol in onze samenleving. Dat wijst erop dat de clownerie, net zoals de religie, een antwoord lijkt te bieden op een diepgewortelde behoefte van de menselijke samenleving. Clowns onderhouden ons door te lachen met tegenslagen en ongeluk, door een oplossing aan te reiken voor schijnbaar onoverkomelijke problemen. "De grappenmakerij zet de mensen ertoe aan om de slechte dingen niet te negeren, maar om er de lichtheid van in te zien", wisten de dames van Las Pestañas (De Wimpers) me te vertellen.

Payaso

'Payaso' is het Spaanse woord voor clown, vertelt Chris ons. De gelijkenis tussen het Vlaamse 'paljas' en het Spaanse 'payaso' is onmiskenbaar.

Een van de bekendste vrouwelijke clowns van het moment is Pepa Plana. We ontmoeten haar in een stoffige en donkere repetitieruimte in de trendy en multiculturele wijk El Raval. Pepa, 'payaso extraordinaire' en artistiek directeur van het International Female Clown Festival dat om de twee jaar in Andorra wordt georganiseerd, rolt op haar dooie gemakje een sigaret. Ze houdt een glimmende rode neus tegen het licht en zegt: "Hier zie je het kleinste masker ter wereld. Het onttrekt ons niet aan het zicht, het openbaart ons." Haar woorden zijn een echo van Chris zijn uiteenzetting over het verschil tussen een acteur en een clown: "Een acteur zet een masker op om een personage tot leven te wekken, terwijl een clown net een masker afzet om zijn 'innerlijke zotskap' aan de wereld te openbaren."

De theorie dat het hele clownschap erin bestaat te zwakheden extra in de verf te zetten, lijkt alvast wijdverspreid te zijn, want we krijgen ze steeds opnieuw te horen. Ook de dames van het clownsduo LolitaCorina laten er geen twijfel over bestaan: "Als clown laat je een kwetsbaar, onvolmaakt aspect van jezelf zien. Als je dat deelt met de buitenwereld put je vanzelf kracht uit je zwakte."

Op de vraag of er een intrinsiek verschil bestaat tussen mannelijke en vrouwelijke clowns antwoordt Chris zonder te twijfelen bevestigend. "Vrouwen zijn van nature uit beter in staat om hun innerlijke clown naar boven te halen", beaamt hij. "Ze vinden duidelijk makkelijker de toegang tot het kwetsbare deel van zichzelf en ze voelen zich er veel beter bij dan mannen. Ze hoeven minder innerlijke barrières te slopen om te kunnen lachen met hun eigen mislukkingen, of om hun zwakten en tekortkomingen te gebruiken als komische inspiratiebron. Een mannelijke clown zal vlugger proberen om zijn ego te beschermen.

■ Clownsduo Las Pestañas: Patricia (l.) en tegenpool Cristina.

CLOWN PEPA PLANA:
Een acteur zet een masker op om een personage tot leven te wekken, terwijl een clown net een masker afzet om zijn innerlijke zotskap aan de wereld te openbaren

vermaken en te provoceren. Toen Mathurine een vrouw naar een audiëntie bij de koning begeleidde, zou de vrouw haar gezegd hebben: "Ik hou er niet van om een idioot aan mijn zijde te hebben." Waarop Mathurine droogweg antwoordde: "Mij stoort het niet zo." Met haar gevatte repliek belichaamt ze de essentie en de rol van de clowns door de eeuwen heen: mensen aan het lachen brengen door de gevestigde orde door elkaar te schudden.

Wat opvalt, is dat er in de geschiedenis relatief weinig voorbeelden van vrouwelijke clowns te vinden zijn, ook al is hun bestaan terug te voeren tot de zogenaamde 'Dorian Mimes', een groep komische clownspersonages die in de zevende eeuw voor Christus actief waren in het oude Griekenland. Het gebrek aan bekende vrouwelijke clowns kan enigszins verklaard worden door het feit dat ze vaak een ondersteunende rol speelden aan de zijde van hun mannelijke collega's. Dat kan meteen ook het stereotiepe beeld verklaren als zouden vrouwelijke clowns een recent fenomeen zijn.

de ziel van de vrouwelijke clown

■ Clown Pepa Plana.

FOTO'S INGE GROSSEN

aspect van jezelf

Daarom kiezen we onze onderwerpen er omzichtiger uit, om onze mannelijkheid niet in gevaar te brengen, zeg maar."

Tijdens de gesprekken die ik de dagen daarop heb gevoerd, werd het me gaandeweg duidelijk dat je de clownerie niet kunt leren. Het is veeleer iets wat we opnieuw moeten ontdekken in onszelf. We zijn allemaal geboren met een clown in ons binnenste. Helaas, meestal doden we die nog voor we volwassen zijn. Om het met de woorden van Jango Edwards, een van de bekendste hedendaagse clowns, te zeggen: "Clown zijn is geen baan, het is een manier van leven."

Ik begin stilaan te snappen wat de essentie van het clownschap werkelijk is: het is een ode aan al die dingen die we zo wanhopig proberen niet te zijn.

Geen therapeutische prietpraat

Wellicht is er niemand die het levensmototo 'de clownerie is een levensstijl' hoger in het vaandel draagt dan de veertigjarige Clara Cenoz, oprichtster van de Escola de Clowns, net buiten Barcelona. Ze heeft lange blonde dreadlocks, loopt blootvoets en spreekt met een knarsende stem. Clara is al bijna haar hele volwassen leven een clown. Ze leeft helemaal voor haar passie en daarbij verzaakt ze aan materiële welvaart, aan financiële stabiliteit en aan de meeste andere uiterlijkheden van de moderne samenleving.

Het gesprek is informeel, intens en openhartig. We liggen op de vloer van haar rommelige woonkamer, omringd door clownsattributen, boeken en het gekste speelgoed. Het wordt al snel duidelijk dat Clara de essentie van de grappenmakerij al een miljoen keer uit de doeken heeft gedaan aan buitenstaanders.

Geduldig geeft ze uitgebreid antwoord op de meest indringende vragen. Ze verliest alleen even haar zelfbeheersing wanneer ze voor de zoveelste keer de vraag voorgeschooteld krijgt of de lessen in haar clownschoon niet veeleer een vorm van persoonlijke therapie zijn. "Ik snap echt niet waar je naartoe wilt met die vragen over persoonlijke therapie", bijt ze me ongeduldig toe. "We bieden geen workshops aan als een vorm van therapie. Als een workshop al een therapeutisch effect heeft, dan komt dat omdat je ervoor in jezelf moet gaan spitten. Je pelt al die lagen rotzooi van je af om je innerlijke clown te ontdekken. Zo krijg je weer voeling met het ongetemde innerlijke kind dat leeft volgens zijn eigen onbekommerde en irrationele regels. Maar het is zeker geen therapeutische prietpraat. In godsnaam."

Clara heeft de Volwassen Ik flink op haar nummer gezet. Met mijn indringende, pseudopsychologische vragen, die duide-

lijk niet ter zake deden, liet ik niet meteen zien dat ik begreep waar de clownerie om draait. Wel integendeel.

Universeel

De avond voor we uit Barcelona vertrekken, zijn we uitgenodigd op de voorstelling van Las Pestañas, die plaatsvindt in de openbare bibliotheek van Barcelona, op een boogscheut van de adembenemende Sagrada Familia van Gaudí.

We ontmoeten de meiden tijdens de soundcheck in hun kleedkamer. Cristina is een voluptueuze, luidruchtige schoonheid. Patricia, een tengerere en ernstige brunette, is haar opvallende tegenpool. Ze zijn druk in de weer met het versleuren van rekvisieten naar het podium. Tussendoor oefenen ze nog enkele laatste aanpassingen aan de choreografie en trekken ze kousenbroeken en jurken aan. Ik observeer de opwindende van op de eerste, nu nog lege rij en vraag me af hoe deze twee vreemde vrouwen erin zullen slagen om honderd toeschouwers even de realiteit te doen vergeten...

CHRIS MITCHEM:
Vrouwen zijn van nature uit beter in staat om hun innerlijke clown naar boven te halen

Eigenlijk was ik er niet helemaal gerust op. Met mijn erg beperkte kennis van het Spaans zou ik wellicht moeilijk van hun voorstelling kunnen genieten. Als ik dat beken aan de voluptueuze Cristina, wrijft ze me even geruststellend over de knie: "De taal van een clown is universeel, schat."

De zaal loopt langzaam vol. Een paar minuten nadat de lichten zijn gedimd, start de muziek. Achter in de zaal weerklinkt de schaterlach van een vrouw. Cristina wervelt, een en al decolleté en ronde billen, door het middenpad. Ze gooit kushandjes naar het publiek terwijl ze schaterend naar het podium waggelt. Op het podium, in de harde schijn van één enkele spot, staat de keurige Patricia haar tegenspeelster op te wachten met een geforceerde grimas op het gezicht.

En zo is de voorstelling, waarin de twee dames hun ziel zullen blootleggen, afgetrapt. Zonder schroom richten ze de schijnwerpers op hun tekortkomingen en hun diepste angsten. Cristina steekt de draak met haar eetobsessie, terwijl de sierlijke Patricia met haar ontroerende performance van *Het zwanmeer* in de huid kruipt van een mislukte cabaretière. De voorstel-

ling geeft hun werkelijkheid een nieuwe wending. Het is een performance die het publiek, met inbegrip van ondergetekende, meeneemt naar een wereld waar schoonheid schuilt in de tragedie, waar hoop spreekt uit de mislukking, en waar een lach schuilgaat achter de pijn. Ineens kom ik tot het pijnlijke besef dat we naar de clown kijken en eigenlijk onszelf zien. We zien onze eigen hoop dromen, onze angsten, onze deugden en onze tekortkomingen weer spiegeld in die van hen.

Dwang van de samenleving

Vrouwen die kiezen voor een leven als clown hebben niet voor de makkelijkste weg in het leven gekozen. Ze verkennen zichzelf en ze trekken zichzelf in twijfel, ze gaan de confrontatie met zichzelf aan en uiteindelijk aanvaarden ze zichzelf zoals ze zijn. Daarmee zwemmen ze tegen de stroom van de conventionele samenleving in en ontdekken ze de grootste kracht die ze met zich dragen: hun innerlijke zotskap, het kind dat we ooit waren en dat we, zodra we volwassen zijn, moeten achterlaten onder dwang van de samenleving.

Terwijl dat inzicht hier en daar een weerhaakje in mijn gedachten slaat, stap ik de volgende ochtend aan boord van het vliegtuig richting Brussel. Luttele momenten na de landing rommel ik in mijn handtas op zoek naar mijn gsm. In plaats daarvan vind ik een flinterdun rood hart. Het is een broos souvenir dat Las Pestañas tijdens hun slotlied over het publiek lieten dwarrelen. Op een grijze ochtend in Brussel zet ik koers naar mijn dagelijkse realiteit. Het rode hartje herinnert me aan wat ik heb geleerd. Dat clowns ons met een lach en een spel de tragische voorvallen in het leven te boven leren komen. Ze leren ons dat onze speelse inborst en de onvoorwaardelijke aanvaarding van ons idiootste en meest speelse zelf de grootste bron van genezing is.

Workshops (amateur & professioneel):

- Clara Cenoz: www.escoladecolown.eu
- Jango Edwards: jangoedwards.net/workshops

Meer weten?

- Clownfish: www.clownfish.es
- International Female Clown Festival: www.festivalpallasses.com
- Pepa Plana: www.pepaplana.com
- Las Pestañas: www.clownfish.es/gb/copro/pest.htm
- Lolita Corina: www.clownfish.es/cat/copro/gall.htm
- Clara Cenoz: www.escoladecolown.eu

Lang leve de grote kleine vader

Mannen blijven eeuwig kind.

Het is een cliché dat - ondanks de ontmanning der mannen - nog steeds bevestigd wordt.

En al zie ik voorlopig nog maar weinig vaders met de poppen spelen - tenzij die van vlees en bloed zijn -, toch zijn er ontelbare mannen die 'soit-disant voor hun kind' een spelconsole kopen waar ze vervolgens zelf uren zoet mee zijn. Precies zoals hun vaders zich met de dure miniatuurreintjes van hun zontjes op zolder terugtrokken om daar - in hun eentje en met veel klanknaboetsingen - verschrikkelijke treinrampen te ensceneren. Ze gingen helemaal op in hun spel in navolging van hun vaders toen die met de toys van hun boys oorlogsfilms playbackten of met loden coureurtjes de Ronde Van Vlaanderen overdeden.

Een man gebruikt zijn nageslacht als alibi om het kind in zichzelf te plezieren. Het is een bekend fenomeen.

Niet de zoon neemt een voorbeeld aan de vader maar precies omgekeerd.

Vele vaders laten zich door hun jongens inspireren om weer de gitaar ter hand te nemen, of om bij valavond een balletje te trappen. Op warme lentedagen durven ze zelfs een hip jekkertje aantrekken om te scoren bij mooie vrouwen.

Een man gebruikt zijn nageslacht als alibi om het kind in zichzelf te plezieren. Niet de zoon neemt een voorbeeld aan de vader maar precies omgekeerd

Het kind is dus de vader van de man, al zie je evengoed kleine etertjes rondhuppelen als exacte pocketuitgaves van hun ouwe. Zesjarigen die een brede borst opzetten in een T-shirt van een bekend merk, hun haar stoer in de gel getrokken. Met slome tred drementelen ze in het spoor van hun pa, die drie meter voor hen uitsloft.

Zonen als lookalikes van hun vader zijn hilarisch, meisjes die op hun moeder lijken zijn te mijden, want welke man wil nu vrouwen met de jongere uitgave van zijn schoonmoeder?

En toch heb ik vaak te doen met vaders.

Ze horen er nooit echt bij.

Je ruikt ze wel maar ze zijn er niet (citaat uit de bloemlezing *Vader*, Meulenhoff/Manteau).

En als ze er zijn, zie je hen niet, want ze zitten op zolder.

Vele vaders dragen bovendien een grote eenzaamheid met zich. Bijgevoelg snijdt het verdriet van die nukkigaards door merg en been.

Onze norske bink mag dan wel parachute springen, tegen muren opklimmen, stoer en dapper de pijn verbijten of *silly* met een verfpistool zwaaien, als hij een traan wegpink, haalt vrouwtelief meteen haar zakdoek boven want haar 'gemoed' schiet vol. Zoals een moeder solidair is met haar wenend kind, zo treurt ook zij mee met haar man.

Mannentranen zijn hartverscheurend, ze zijn van een zeldzame ontroering.

Misschien omdat je ze zo zelden ziet in tegenstelling tot vrouwentranen die - vanuit een ondefiniceerbaar onbehaagen-maandelijks overvloedig vloeien.

Maar al roepen die mannen dan wel om hun moeder wanneer ze in de shit zitten, ze zijn pas total loss als hun vader hen verlaat.

"Vader, waarom hebt mij verlaten?", riep ooit een beroemde zoon, en hopla, daar stond zijn moedertje al klaar om met een tip van haar schort zijn tranen te drogen.

Vrouwen houden zo van mannen die hen nodig hebben, zo wordt hun moederreflex lekker lang gevoed.

Mannen weten dat en daarom blijven ze liever hun leven lang het grote kleine kind, er is toch steeds een vrouw in de buurt om hun wonden te likken. Al is het dan met van die wonderbaarlijke maar stinkende moederkeszalf.